

YENİ TÜRK ŞİİRİNDE ÇOCUK

-I-

Turan KARATAŞ*

Childhood in the Modern Turkish Literature

An important part of each person's life is childhood and this period can not be negligible. Moreover, the world of the future is formed by children. From this point of view, we can say that children are also an important part of our life. A child grows up with loving. Loving care has a crucial role in formation of child's emotions. An indication of child love is poetry. Poetry is the most beautiful tool that keeps the child in loving state. One of the significant themes in our modern day poetry is childhood. We come across with child in poems of many of our poets. In this paper, we investigate and present under various classifications the childhood theme in poets written in Turkish in the era called Modern Turkish Literature.

Key words: Poetry and child, poetry and loving, poets and child, childhood

İnsanlığımızın en masum yanı ve hayatımızın şırlı tarafı çocuk, şırlı besleyen önemli bir damar, şırlın soluklandığı soy bir kaynaktır. Gunahsızlığıyla şırlın hatta sanatın "gozbebeği" olan çocuk, sanatkâr için her seferinde yeni ilhamların muştusu, yeni ufukların aralayıcısı olmuştur. İsabetli bir tespitle *sanatın madem, tukenmeyen, tüketilemeyen bir madem* diyor çocukluk için Omer Lekesiz bir yazısında "Çocukluk dendi mi sanatçılara, hayaller sokun eder bir bir, rüyalar yeniden yorumlanır, çocuksu korkular yeniden canlandırılarak, kontrol altına alınır, çocuksu nefretler ve sevgiler test edilir () Çünkü, Pandora'nın kutusunda kalan son şeydir çocukluk. Umuttur, gunahsızlıktır, kırılmemişliktir, saf bakıştır, doğayı, nesneyi donuşturmeksizin algılamak ve tanımlamaktır. Tagor'cu yaklaşımla yeni çocuklar yaratarak bizden umudunu kesmediğini gösteren Allah'ın erişkinlere sunduğu doyasıya bir nefestir, bir dinlenmedir"¹

* Yard. Doç. Dr. . Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

¹ "Sanatın Madem Çocukluk", *Şırazeden Şırazeye* (Timaş Y. İst. 1997) kitabı içinde, s. 154-156

Şiire sevdalı bir kalem, şiire ve çocuğa âşık Hasan Demir şöyle seslenir:

Elimden gelse ah.”

Her çocuğun gözlerinden öperim

Elimden gelmez

Bütün çocukların olsun

Gözlerim

Elimden gelse ah

Her çocuğa bir şır yazarım

Elimden gelmez

Ben de yazar yazar

Bütün çocuklara adarım²

(Her Çocuğa Bir Şiir)

Geçmişe uzanarak klasik şiirimize baktığımızda; Divan şairinin hayal burcunda daha çok aşk vardır ve onun süreği olan duygular. Bu demek değildir ki, kadim şairlerimiz kısır bir döngü içerisinde ve tek merkezli bir dünyada yaşamışlardır. Âşına olduğunda, klasik şiirimizin erbabında, hayata ve yaşamaya dair zengin çağrışımlar uyandırdığı görülecektir. Mesela, Şeyh Galib'in meşhur mesnevisi *Hüsn ü Aşk'ta*, dadısının 'Aşk'a söylediği dizeler, çocuk sevgisi/kaygısı babında ne kadar manidardır:

Ey gonce uyu bu az zamandır

Çarhın sana maksadı yamandır

Zîra katı tünd ü bî-amandır

Lutf etmesi de velî gümandır

Havfın bu ki pek harâb olursun

Toplumumuzda Tanzimatla birlikte hissedilen yeni yaşama biçimi, tabii olarak, edebiyat adamının yeni alanlara yönelmesine sebep olmuş; diğer edebî türlerle beraber şiirin de yeni ufuklara açılmasına zemin hazırlamıştır. Recaizâde Mahmud Ekrem'in, aynı zamanda tilmizleri olan Edebiyat-ı Cedîde nesline bir düstur gibi va'z ettiği “zerreden güneşe her şey şiirin konusu olabilir” kaidesi, genç şaire, bir bakıma, ayrıntıya yönelme, küçük eşyada keşfedilmeyen güzellikleri arama cesareti vermiştir. Derken, yeni keşifler peşinde olan

2 Bu yazıyı kaleme alırken 'Türk şır kulliyatı'nın önemli eserlerini tarayarak hazırladığımız *Rüyalarımızın Sarışın Buğdayı -Çocuk üzerine yazılmış şırlar seçkisi-* (Perşembe Kitapları, İst 2001, 381 s) adlı kitabımızdaki 346 seçilmiş ornekten yararlandık (Şunu söylemekte fayda var; 'Modern Türk Şır' deyince, hangi şairlerin eserleri akla geliyorsa, bu inceleme yapılırken onlar gözden geçirildi. Fazla olarak, şır tarihimizin henüz kayıtlarına geçmeyen kitaplarına dahi bakıldı.) Bahsimize konu olan örneklerin çoğunlukla 'can alıcı', etkili, buğulu, güzel kısımlarını aldık, onlar üzerinde yorumlar yapmaya çalıştık. Eğer soz arasında zikretmemişsek, şırların adını alıntının sonunda parantez içinde gösterdik. Şunu da ekleyelim, Türk şırında çocuğa dair söylenenler bizim burada bahsettiklerimizle sınırlı değildir. Biz, incelememizde beğendiklerimizi, kayda değer bulduklarımızı ele aldık. Daha çok/çeşitli örnek arayanlar, yukarıda adını andığımız kitabımıza başvurabilir.

ondokuzuncu asır şairleri, sanatın önemli madenlerinden biri olan çocuğu ve çocukluğu, şırın gündemine yerleştirmişlerdir

İşte o günden sonra (19. yüzyılın ikinci yarısı), Cazim Gürbüz'ün (doğ. 1948) ifadeleriyle; “Hamurumuz, çamurumuz.../ Doğurup yoğurduğumuz.../ Gururla seslenip çağırduğumuz.../ Küçükken eğlencemiz/ Büyüyünce günahımız, güvencemiz/ Devamımız... // Yarınlarımızın kapı eşiğinde/ Azımız, çoğumuz.../ Varımız, yoğumuz.../ Zevkli yorgunluğumuzda çilenin en tatlısı/ Ekmek kavgasındaki gücümüz/ Mutlulukların bin katlısı/ Rahmet umudumuz çocuklarımız..” yanı çocuk, şır pınarından çağıldayarak akacak, okuyucuya rayihalar saçacaktır.

Yeni şiirimiz içinde yer alan bir çok manzume, çocuğa ama hasseten çocuk sevgisine tahsis edilir. Çünkü, çocuk ve sevgi, ikiz kardeş gibidir. Birbirini besleyip büyüten iki şey. Çocuk bir fidansa, sevgi bir toprak; onun can damarı, besin kaynağı. Çocuk bir çiçekse, sevgi bir yağmur; ona hayat veren, can veren. Çocuk, kızgın bir güneşin altında, oyun denen o tatlı rüyaya dalmış, kan-ter içinde oynarken sevgi, adeta bir bulut. onu koruyan, kollayan, kanatları altında saklayan .. Çocukların has bir çiçek olduğu düşünülünce, “Sevgi, çiçek açmayan yere uğramaz” diyen Eflatun ne kadar haklıdır.

Ahmet Muhip Dıranas, eşi Münire Hanım'dan bir söz aktarır: “Bir beşik gibi sallanır dünya, rahat uyusun diye bütün çocuklar” der, Münire Dıranas bir sohbet esnasında... Gâlib'in deyişiyile lutfetmesi çok zor olan dünya bile çocuğa bu kadirşinaslığı yapar da, insanların en duygulusu/duyarlısı, en geniş yüreklisi ve en seveceni olan şairler, bu sevgi anıtına kayıtsız kalır mı?

İşın aslına bakarsak, çocuğun kendisi haddizatında şiirdir. Günahsızlığı, saflığı, temizliği, kıskırtıcılığı, söz dinlemezliği, yaralamayan isyanı, daha binbir özellikleriyle şır olan çocuk... Yusuf Dursun (doğ. 1949) “Sana Şiir Gerekmez Çocuk” derken haksız değildir Çünkü bizatihi çocuk, şiirin ta kendisidir:

Sana şiir gerekmez çocuk
Senin ellerin şır

..

Sana şiir gerekmez çocuk
Senin gözlerin şiir
Bulut bulut nemlenir
Yağmur yağmur inersin yüreğime

..

Sana şiir gerekmez çocuk
Senin yüreğin şiir
Kar beyaz sevgilerle yeşerir
Umut umut açarsın yüreğimde

Sana şiir gerekmez çocuk

Senin kokundur şır
Bahar bahar açılır
Cennet cennet kokarsın yureğimde

Bir kez daha yineleyelim, bir çok şırımızda çocuktan, çocuk sevgisinden bahis vardır Dünyanın en nadide varlıkları olan çocuklar, bir çok şairimizin ilhamını tazelemiş, yeni eserlerin ibdâsına vesile olmuştur Şiirin gündemine farklı şekillerde, çeşitli özellikleri ve yüzüyle konuk olan çocuk ve çocukluk temini daha ıy anlayabilmek yahut anlatabilmek için bir takım başlıklar altında incelemeyi uygun gordum.

1- Genel olarak çocuğun güzelliğini, saflığını; onların insanlık için, anne ve babalar için bir nimet oluşunu dile getiren şiirler.

2- Çocukluk çağını/safahatını anbean yansıtan şiirler.

3- Çocuğun hayat karşısındaki durumunu, tutumunu, dram ve trajedisini örnekleyen şiirler

4- Bebekler için yazılan güzellmeler, ninniler.

5- Çocukların ölümüne yazılan ağıt mahiyetindeki şiirler

6- Çocukların hastalık görmesine, açlık çekmesine dayanamayan şair yureğinin feryadı sayılabilecek şiirler

7- Çocukluğun özlenen 'nostaljik' tadını duyuran şiirler

8- Çocuğa ıyılık dileği/dua olmak üzere soylenen şiirler

9- Çocuklara öğüt veren, tavsiyelerde bulunan şiirler

10- Çocuk-anne şiirleri

11- Çocuk-baba ilişkisine değinen şiirler

12- Çocuk-öğretmen yakınlığını duyuran şiirler.

13- Çocuğun çevre-eşya karşısındaki duruşunu ortaya koyan şiirler.³

1- Çocukların güzelliğini, saflığını; insanlık için bir nimet oluşunu dile getiren şiirler

Edebiyatımızın ilk başarılı çocuk şiirleri kitabı *Şermin*'in (1914) şairi Tevfik Fikret (1867-1915), "Hasta Çocuk", "Balıkçılar", "Kenan", "Haluk'un Bayramı" vd bazı manzumelerinde çocuk olgusunu konu edinir. Fikret, çocuğa daha ziyade "toplumsal" bir perspektiften bakar⁴ Bu mektebin diğer şairlerinin ürünlerinde de çocuk temininin yer aldığını görüyoruz Edebiyat-ı Cedide'nin dışında kalan fakat

3 Çocuğa dair yazılan şiirleri böyle bir tasnife tabi tutmamız, meseleyi daha sarıh, okuru sıkımadan anlatabilme kaygısındanır Haddizatında, bu tür ayrımların şırım doğasına uygun olmadığını biliyoruz: Çocuğun güzelliğinden soz açan bir şırde, dünyamı kurduğı tuzaklar da pek âlâ dile getirilebilir

4 Her başlık altında isimlerine değinilen ve şiirlerinden bahsaçılan şairlerimiz, bolümler boyunca kronolojik bir sırayla yer almıştır Doğum ve ölüm tarihleri veya yaşayanlar için sadece doğum tarihi, şairim adının ilk geçtiğı yerde zikredilmiştir

onlarla hemen hemen aynı zaman diliminde eserlerini ortaya koyan, 'ara nesil'den 'ada şairi' Mehmet Celâl'in (1867-1912) de çocuğa dair şiirler yazdığını zikrederim

Toplumsal kaygıları şiirinin önüne koyan 'ideal şairi' Mehmet Âkif (1873-1936), *Safahat*'in muhtelif kısımlarında çocuklardan da bahsalar "Küfe", "Hasta", "Selma", "Amin Alayı" gibi manzumelerinde toplumsal bir yaraya temas ederken manzumenin nirengi noktası çocuktur. Âkif'in bu dünyada üç sınıf insana içi parçalanır. İhtiyarlar, kadınlar ve çocuklar.

Meşrutiyet donemi şiirinin iki büyük ismi Ahmet Haşim ve Yahya Kemal'in şiirlerinde çocuk görünmez. (Bu durumun sebebini yazımızın sonunda izah etmeye çalıştık.) Cumhuriyet'e geçerken şiirimizin ufkunda beliren Hecenin Beş Şairinden ikisinde, Orhan Seyfi Orhon (1890-1972) ve Yusuf Ziya Ortaç (1895-1967)'in şiirlerinden bir ikisi, çocuğa tahsis edilmiştir

Cumhuriyet döneminin yaşayan en uzun ömürlü şairi Fazıl Hüsni Dağlarca (doğ. 1914), "Çocuklar/ En güzel basamakları/ Günlerin değil/ Yüzyılların" diyerek ömürlerin, asırların dönüm noktaları sayar insanlığın soy anıtlarını; Ulkeler için, milletler için, anne ve babalar için (Çocuklara özel bir sevgisi olan Dağlarca'nın *Çocuk ve Allah* (1940) isimli ikinci şiir kitabı, kanaatimce şairin en önemli yapıtıdır) Çocuk, geleceğin şafağında doğması beklenen ve insanoğluna ebediyet duygusu vehmettiren nazlı güneşe benzer. Derya Altıntren'in "Kurak toprakları/ Sulayan ırmaktır/ Çocuk!.." dizelerini, çocuğun hayatımızdaki yerini belirlemek açısından önemli sayıyorum

Her zaman korunmayı, bakılmayı bekleyen çocuklarımız; sevgiye, güleryuze, hoşgörüye ihtiyacı olan çocuklarımız, bu yarım yamalak duruşlarıyla insanoğlunun yaşama ışığıdır Coşkun Ertepinar (doğ. 1914), âdemoğullarına "yaşama gücü" nun çocuktan geldiğini, insanı geleceğe bağlayan en muhkem bağın çocuk olduğunu söyler. Şair, bahçemizin çiçeği, gecemizin yıldızı sayar çocukları:

Sen, çocuk sen,
Dudaklarımda gulüş,
Yüreğimde sevgi,
Dilimde şiirsin.
Sensiz dünya
Çiçeksiz bahçeye,
Yıldızsız geceye benzer.
Bilir misin? .
Gel, çocuk gel,
Koklayayım seni taa içimden.
Bana her nefesinde sen
Dolu bir yaşama gücü verirsin. .

(Çocuk ve Yaşama Gücü)

Dünyanın en güzel hazinelerinden biridir çocuk. Onun her hareketinde bir güzelliik, her tavrında bir anlam bulunur. Yarım yamalak konuşmasında, nazlanmasında, işve ve cilvesinde kendine özgü güzellikler saklıdır. Şiirimizin önde gelen şairlerinden Behçet Necatigil (1916-1979), bu saflık hazinesinden, bu güzellik pınarından habersiz olan insanlara seslenir:

Her çocuk bir nur topudur,
Paçavralar içine bile düşse
Bir nur topudur.

Dar çağlara gelmese,
Değmese hoyrat ayaklar
Çamurlara belenmese
Her çocuk bir nur topudur.
El üstünde tutulunca

Çimli sahalarda
Gezdürüp koşturunca
Güller nazlı güller güzel
Göklerde bir uçurtma

(Dünya çocuk Yılında II)

İnsanın hayatını düzene koyan, yani bir bakıma hayatımızı tanzim eden mühim bir unsurdur çocuk. Adeta bir ölümsüzlük suyu olan çocuk, tarlamıza yağın berekettir. Onsuz mutluluklarımızın bir tarafı hep eksik kalacaktır. *Evsiz-barksız-çocuksuz* yaşamının mümkün olmadığını/olamayacağını söyler şair İlhan Geçer (doğ. 1917). Hiç çocuğu olmadığı için, yıllar yılı تنها kalan kucığından, tadı buruk mutluluklardan ve hep bir yanı kırık tüten ocağından yakınır durur. Bu olumsuzlukların sebebi çocuksuzluktur.

Benim hiç çocuğum olmadı
Yıllar yılı تنها kaldı kucığım
Mutluluklarımın buruktu tadı
Hep bir yanı kırık tütü ocağım
Ab-ı hayat aktı kımının çeşmesinden
Bizim tarlamıza ise yağmadı yağmur bile
Evsiz-barksız-çocuksuz geçip giden ömürden
Kırık dökük hatıralar kaldı ellerimizde

(Evsiz-Barksız-Çocuksuz)

Bir çok kapıyı açan, sanki bir tılsımlı anahtardır çocuk. İnsana güç veren, kol veren, kanat geren Çocuk, ümidimizin ufkundaki meşaleyi söndürmeden geleceğe taşıyacak hayırlı halefimizdir Mustafa Necati Karaer (1929-1995), “Gündüz Rüyası” isimli şiirinin bir yerinde, çocukluk muhayyilesinden medet umar dağları aşmak için:

Hangı yola sürsem atımı, bir dağ çıkar.
Her dağın ardında tılsımlı bir dev var..
Dayan şehzadem diyor kuşlar
Sonunda kapılar açılacak

Tükenmeyen bir kaynak olarak görülen çocuk teması, kimi şairlerin güçlü ilhamıyla şır formuna girip okura zengin anlam çağrışımları uyandıran eserlerin ortaya konmasına vesile olmuştur. Edebiyatımıza *anne ve çocuk* özlü en güzel şırları kazandıran Sezai Karakoç'un (doğ. 1933) bir vasiyeti vardır ölürken Şairce bir istek, dervişâne bir dilek; menfaatten uzak, sevgiye açık:

Doktor istemem annem gelsin
Yataklar denize atılsın
Çocuklar çember çevırsın
Olurken böyle ıstıyorum
(Rubailer/3)

“Gül damlası gibisin yavrum, çocuğum/ Dünyalar bir yana, sen bir yana / Goçmen kuşlar gibi çok uzaklardan/ Cennet kokusuyla gel artık bana.” diyen Yavuz Bulent Bakıler (doğ. 1936), yavrusuna gönderdiği mektubuna içli sevgi sözleri düşer. Ve onsuz yaşamanın imkansızlığından dem vurur. Çocuklara sevdalı bir şairdir Yavuz Bulent ve şimdiye kadar yayınlanan üç şır kitabında yer alan toplam doksan iki şırın on tanesini çocuklara, çocukluğa ve çocukluk duygusuna ayırmıştır. Edebiyatımızın çocuk vasfı babında güzel şırlarına imza atmıştır. “Çocuklar” şırında şöyle seslenir:

Ah çocuk sesleri, çocuk gulucukleri, .
Deniz kopuğundan, ceylandan urkek
Sızın olsun dünyanın en güzel çiçekleri
Bir çocuğun elleri ellerimde olsun tek
Çocuklar, bir yağmur gibi mübarek
Hadislerdeki güzellik, ayetlerdeki huzur
Öldüğüm gün beni binlercesi gülerek
Eğlenerek, oynayarak götürsünler ne olur?

Yeni Türk şiirinin önemli şahsiyetlerinden biri olan Cahit Zarifoğlu (1940-1987), çocuklara âşık bir şairdir. “Gül kokuları çocukların kaburga kırıklarından geliyor” dizesinde olduğu gibi çocuklar için yeni söyleyişler bulan Zarifoğlu, çocuklara dair yazmaktan çok, çocuklar için yazmayı tercih etmiştir. Ne ki, Türk şiirinde çocuk temı soz konusu edildiğinde “İşaret Çocukları” şairi Zarifoğlu’nu anmadan geçemeyiz.

Bir çok şiirini çocuklar için yazan, kızına mektuplarını şiirleştiren Ataol Behramoğlu (doğ. 1942), bir çocuğa layık olmayı önemser. “Çoğumuz yetişkin yanlışlarıdır aslında/ Katı, güvensiz, kıbrılı / Çocuklar yaşar yanı başımızda/ Gizlice koruyarak güzelim bir sevgiyi” der Behramoğlu, bir çok insanın çocuklara layık olmadığını düşünür. Yazılan her şiirin çocuğu anlatmakta kıfayetsiz kalacağı kanaatinde olan şair, şu dizelerle yavrusunu över:

Çocuğum, sınısıcak uyumaktasın şimdi sen
Tüyden ve sevinçten bir ırmaktasın şimdi sen
Bir dağ suyu gibi, kayalar içinden fişkıran,
Göklere, denizlere doğru buyümehtesin şimdi sen

(Çocuğum Sımsıcak Uyumaktasın Şimdi Sen)

Fotoğraflar çocuklarla, tamamlanır Onlarsız albümlerin albenisinden bahsedilemez Muhsin İlyas Subaşı (doğ 1942), çocuğun anne-babalar için ne kıymetli bir varlık oluşuna değinir.

Çocuk.

Annede şefkat çiçeği,

Babanın varlık tapusu

Çocuk.

Atası insanlığın,

Hayata dönüş kapısı

(Çocuk)

1960'tan sonraki Türk şurinde öne çıkmayı başaran ve kayıtlara adını geçiren İsmet Özel (doğ 1944), çocukların rahat uykularını ekinlere benzetir. Bereket gölgesi çocuklar, sanki birer güzel tüccar gibidirler; yorgunluklar alıp kargılar dağıtan Aşk ve çocuk birbirine katışmaz İsmet Özel'in dizelerinde Şair, en çok da gök gurultulu, şimşekli yağmurlardan korkar. Çünkü:

Kapanmaz yağmurun açtığı yaralar çocuklarda.

2- Çocukluk çağını/safahatını anbean yansıtan şiirler

Çocukluk çağı, 3 yaşından başlayıp 14-15 yaşına kadar uzanan yaklaşık onbir-oniki yıllık bir sureyi kapsar Bu sure zarfında çocuk, dillenir, dünyayı ve eşyayı tanır, korkuyu ve sevmeyi öğrenir, yaman hayat sınavına hazırlık kurslarına katılır Çok çepheleli bir gelişme evresi olan çocukluk çağında dünya ettiğini komaz, yeni konuğu çocuğa Oktay Rifat (1914-1988), bu çağın "su gibi" geçip gittiğine hayıflanır

Ben de beşikte yattım

Salıncakta uyudum

Meme emdim

Geceleri arpa boyu büyüdüm

Adam oldum elim ekmek tuttu

Butun sevdiğim oldu

Günler su gibi geçti

Anasız babasız kaldım böyle

(Su Gibi Geçen Günler)

Şair İlhan Geçer ise, canlılığından, enerjisinden mülhem "yeşil çağ" sayar bu dönemi Kanımızın gür ve deli akmaya, onune geleni yıkmaya namzet yıllarıdır bu yıllar Umutların büyük, gözlerin ıslık ıslık olduğu ve körpe yureklerde kötü günlerin endişesinin duyulmadığı günler

Sızın yaşınızda olmak ne iyi çocuklar

Ne iyi

Asıp düşünceleri bulutlara

Hür kelebekler gibi

Sızın elleriniz ne ince çocuklar
 Ne ince
 Solmasın sevinciniz
 Delı bir rüzgar deđince

Yalnız sızın sevgınız gerçek çocuklar
 Yalnız sızın
 Sızde mavısı sızde ruzgarı
 Gok ve denizin
 (Yeşil Çağ)

Çocukluk çağının kahramanı çocuk, bir çok şeyden habersizdir. Yılların acı çığlığından, kından, nefretten, hainliklerden, ıkı yüzluluktan ve daha nice olumsuzluklardan Alaeddın Ozdenoren (doğ 1940), dünyanın, daha doğrusu insanların kara yuzunden "habersiz" olan çocuğa seslenir

Ah bebem
 Ruzgar saçlı bebem
 Bilsen insanların halını bir
 Bu kara yalnızlıkta korelen
 Işık benimdir
 (Habersiz)

Çocuklara ad koyma, Türk folklorunun önemli evrelerinden biridir. Eski Türklerde, herhangi bir kahramanlık sergilemeden çocuğa ad verilmez. Anne-baba tıtızlenir ad için Şair daha da duyarlıdır. Abdülkadir Bulut (1943-1985) "Senin Adın Evladım" şiirinde:

Senin adın evladım
 Kırkını bile daha doldurmadan
 Yumuşak ve alabildiğine sıcak
 Bir duadan sonra fisıldandı
 Bir tavşan izını andıran kulaklarına

der Sankı buyüyünce koyduğu adın beğenilmeyeceğini hisseden bir babanın ıkırcıklığıyla

Çocuk edebiyatımıza hatırı sayılır bir emek veren, mesaisinin çoğunu çocuk yazınına hasreden, 'çocuk edebiyatı' kavramını ciddi bir şekilde edebiyatımızın gündemine getiren ve bu konuda küçümsenemeyecek çalışmalara imza atan şair M Ruhi Şirin (doğ. 1955), her gün düşle çıkılan çocukluk safahatına farklı bir noktadan bakar:

Küçükken çabuk büyümek isterdik
 neydi acelemiz yoktu bunu bilen de
 kuşlardan öğrenirdik her iyiliği
 Çocukla aynaya bakmasa dünya
 büyük şarkılar yazamayız çocukluğa
 (Çocukluğun Bilgelıđi)

Onlar gelince yeryüzü aydınlanır, alınımıza umut seğirtir Göğsümüze genişlik ve esenlik dolar Mustafa Özçelik (doğ 1954), nur yüzlü çocukların gelişini şöyle haber verir

Çocuklar/
sesizce oluşup
büyüyen ordular gibi
geliyorlar
taze bir şafak gibi
gecikmiş bir yaz
ya da erken gelmiş bir bahar gibi
yaklaşıyor ayak sesleri

(Aydınlanır Yeryüzü)

Dünyanın her yerinde çocuk çocuktur Türkiye’de konumu neyse; Filistin’de, Hiroşima’da, Bosna-Hersek’te de aynıdır çocuğun çocukluğu Hasan Nail Canat’ın, baştan sona trajik bir ‘epik anlatı’ olan “Erik Ağacı Destanı”nda şu can alıcı dizeleri okuruz

Bosna-Hersek'te
Işığın ve derenin süslediği bir erik bahçesinde.
Gün yüzlü çocuklar yarıştıyordu kuş gölgeleriyle ..
çocuklar, çocuklarımız.
Oyun yorgunu, okul yorgunu çocuklarımız.
En güzel akşamları getirir annelerine
Yazılmamış insan sayfaları yavrularımız
Ah görmeliydiniz erik bahçelerini
ve çocuk yüklü dalların sevincini
Kurulmuş pusulardan, soğuk namlulardan habersiz
Mor eriklere yetişmek için küçük ellerin,
Yeşille savaşını görmeliydiniz.
İnci dişler, can eriklerin can damarlarında
Isırılmış baharlar çiziyordu.

Eskiden, çok değil yirmi-otuz yıl önce, çocuklar akşamı beklerdi, dört gözle. Onları akşama koşturan neydi? Esmem yuzu mu akşamın? Ertuğrul Karakoç, bir bakıma, bu sorulara cevap vermeye çalışıyor

Turnalar çocuk gibidir-çocuklar biraz turna,
Bakışlarında sabah şarkıları.
Ceyhan boylarında-ya da vitrinlerde
Turnalar bekler akşamı- çocuklar bekler
Dinlemek için o en yaşlı masalları.

(Çocuk ve Turna)

Bugünün çocukları da sabahı bekliyor, çizgi-filmlere kavuşmak için Hangilerinin daha şanslı olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülebilir. Ben kendi adıma soyleyeyim, biz daha şanslıydık; yani akşamı bekleyenler.

3- Çocuğun hayat karşısındaki tutumunu, trajedisini yansıtan şiirler

Dünya karşısında, hayat macerasında acemidir çocuk ama, kendisine yapılan her ıyıliğe teşekkür bılır Teneffüs ettiği havaya, vücudunu ıslatıp serinleten yağmura şükran duygularını unutmaz “Buyukler”ının çoğu gibi nankor değildir Çocuğun bu şükrunü Oktay Rifat`ın aynı başlıklı şiirinde buluruz:

Potinlerimle paltoma
Teşekkür etmeliyim
Teşekkür etmeliyim yağın kara
Bugüne bu sevince
Yere bastığım için şükür
Şükür gokyuzune toprağa
İsmını bilmediğim yıldızlara
Suya ateşe hamdolsun

Topraktan gelen ekmele, pancar şekeriyle ve tezgahda dokunan çulakîyle yetinen, doyuncaya kadar ekmele yiyemeyen, hastalıkların pençesine düşen; dağda, bayırda, ormanda, pamuk tarlalarında, ahırda, samanlıkta büyümeye çalışan kırsal bölge çocuklarının hâli şair A Kadir`e (1917-1985) dokunur. Huznünü şiiriyle paylaşır

Dayanmak onlara düştü,
onların haline ağlamak bize.
Seninle daha çok konuşuruz,
boyle birbirimizden uzak,
böyle kendi kendimize

Ama gene insanların ekmeği yok.
Ama gene çocuklar kemik veremü.
O çocuklar,
karlar içinde,
Feshane yolundalar,
üşümüş kuşlar gibi.
Boyunları ince ince
go/leri beyaz beyaz.
burunları ufak ufak.

(Ve Çocuklar)

Felek edeceğini etmiştir, dünyanın en toy yolcusu çocuğa Onu baştan çıkarmaktan kolay ne vardır Oğlunun gıdışiyle deli divane olan Mehmet Ergönül (doğ. 1926), dünyanın fırtınalarına tutulan çocuğunu, düşlerini süsleyen, yüreğini ısıtan, yedi yılda yedi kurbanla bulduğı, tükenmez umudu, tarlasındaki altın başağı, çeke çeke biteremediğı hasretü, kıraç tarlasına yağın sabır yağmuru, yoksul evinin sıcak somunu, duru pınarı olan oğlunu arar her yerde

Karanlıklar sana göre değil,
Ellerine göre değil kelepçe,
Gozlerine göre değil hüznün.

İşte sökün etti fırtınalar ufuktan,
 Guvercinler, kumrular, tarla kuşları
 Seni arayıp, seni sormadalar
 Ve bu karanlık düşlerini
 Aydınlığa yormadalar
 (Fırtınaların Goturduğu Çocuk)

Yaşamak, ustalık ister, hüner ister çok kere Yaşama dersini henüz alamamış olan çocuk, kırılğan anlara takılıp kalır çoğu kez Ekmek gibi, su gibi özgürlüğe de muhtaçtır Adnan Yucel (doğ 1953). "Gözleri Şır Yazan Çocuklar" şurinde, çocuğun bu kırılğan duyarlığını dile getirir

Oturdum kıyısına bir çocuğun
 Adı Bahar
 Yüzünde yediveren gulleri
 Düşlerinde yakılan kitaplar var
 Göz bebeklerinde genç bir adam
 Tahliye kararını dinliyordu ayakta
 Ağla kuçuğum ağla sev inçten
 Ama azar azar-boğum boğum ağla
 Özgürlüğün bedeli kolay değil
 Ağlayacağın çok günler var daha
 Ey gözleri şır yazan çocuklar
 Dünya nasıl da yenik ve yaralı
 Yorgun düşmüş avuçlarınızda
 Bir tek
 Sızın guluşunuz var onu güldürecek
 Bir de filiz veren tohum ellerimiz
 Bugünün yorgun ayaklarını
 Yarının güzel sabahlarına gotürecek

Hayatın yukunu çocuklarının omuzuna yukleyen toplumların iç ağrısı hiç gitmez yüreklerinden A Vahap Akbaş (doğ 1954). hayata tutunmak uğruna banlıyo trenindeki misket gözlu, nergis gözlu satıcı çocukların goremediğimiz, yuzlerini gösterir. bilemediğimiz maceralarını duyurur şırıyle

banlıyo treni bir çarşı
 bu çarşıda çocuklar
 telaş tezgahlarında
 yaralı guller satarlar
 çocuklar/pörsumuş
 gülucukler satarlar
 bu çarşıda çocuklar
 çıplak ayaklar
 acemi sesler satarlar
 biraz çıklet
 biraz da ibret satarlar

(Banlıyo Treninde Çocuklar)

4- Bebekler için yazılan “güzellemeler” ve ninniler

Çocuk güzeldir, ama bebeklerin güzelliği ve saflığı daha bir başkadır. Doğumundan neredeyse uç yaşına kadar, insan oğlunun bebeklik devresidir. Bu devre, en sevimli, olup okşanacak en güzel çağımızdır. Bu güzelliğin farkında olan Mehmet Çınarlı (1925-1999), “Kuşuk Prenses” şurinde torununa şöyle seslenir:

Ufacık, tatlı, melekler gibi saf
Bir bebeksın daha sen dört aylık
Sanki ev halkı esirim artık,
İşte karşında dızılmış saf saf,
Kudretin nerde senin anlamadık?
Bir bebeksın daha sen dört aylık.

Mavi atlaslara belenen, masallarla eğlenen bebekleri niçin çok severiz? Cevabını Alı Akbaş (doğ. 1941) veriyor, çünkü diyor: “Bebeği severiz bız/ Biraz bulut/ Biraz umut/ Biraz şafak/ Biraz bayrak da ondan”

Ya da Ataol Behramoğlu'nun deyişiyle: “Bebekler, çiçeği insanlığımızın/ Gullerin en hası, en goncası/ Sarışın bir ışık parçası kimi/ Kimi kapkara uzum tanesi”

Şiirin genç sevdalısı Mehmet Aycı (doğ. 1971), bebeğin gelişimini hayatının en güzel ânı sayıyor. Bir mutluluk muştusu:

bir çetin kıştan sonra doğan baharsın bebek
seni guller nergisler kundağa sarsın bebek
bir müjdeyle silkindim kar kalmadı dağında
lakın sen hem mavi gok hem beyaz karsın bebek

Bebekleri uyuturken nini söylemek, Türk milletinin yaşayışının geleneksel motiflerinden biridir. Çokluk anlamsız sözleri de içerse ninninin sevgi dolu ritmiyle uykuya dalar bebeklerimiz. Zaman zaman da şairin diliyle söylenir ninni. Necip Fazıl'ın (1905-1983) söylediği ninni gibidir:

Melekler dolanır bu kuytu yerde,
Ey gün kadar güzel çocuğum, uyu!
Bir gün hasretiyle için titrer de,
Anarsın, bu derin, tatlı uykuyu.
Uyu da gündüzler su gibi dinsin,
Menekşe gözüne kırpıklar msın,
Yarım, şafak vakti, içine sinsin,
Güneşle uyuyan kuşların huyu

Coşkun Ertepinar, oğluna hitaben söylediği ninni-şurinde: “Uyu, ışık yüzlü çocuk./ Uyu, nergis gözüm uyu!/ Güzel olur bu yolculuk/ Annem özler o uykuyu” diyerek çocuk diliyle çocuğu iknaya çalışır.

“Çocuklar uyuyarak büyür, yaşlılar uyurarak ölür” sözünü doğru kabul edersek uyku çocukların en serin bahçesidir. Ne var ki, bebek uykunun gıdaların gıdası olduğunu bilmez. Uyumamakta ısrar eden bebeğe, şair diliyle iltifatlar yapılır. Bunlar onun nitelikleridir haddizatında.

Sana Tanrı armağanı
Desem uyur musun yavrum
Geleceğin kahramanı
Desem uyur musun yavrum
Gözün göğün sıyahından
Göğün güneş kadehinden
Yüzüne nur saçmış Kur'an
Desem uyur musun yavrum

(Sezai Karakoç Ninnisi)

5- Çocukların ölümüne yazılan ağıtlar

Çocukların ölümünden şairin duyduğu soy ve keskin acıyı şiirden daha güzel ne dile getirebilir. Belki de bütün şair tarihımız boyunca bir şairin torunu için yazdığı en güzel, en içli bir ağıt, Âkîf Paşa'nın (1787-1845) “Mersiye”sidir. Paşa, ciğerparasının ölümünden duyduğu acıyı dile getirirken trajik bir söylem oluşturur. Zamanına göre sade dili, o günkü şuarâmızca henüz benimsenmemiş hece ölçüsüyle söz konusu şair edebiyatımızda güzel bir ilk örnektir. Lâkin, ne yazık ki, gül gibi nazik bir çocuğun ölümü üzerine söylenmiştir. Âkîf Paşa, aylar yıllar geçse de “tıfl-ı nazenin”ini unutamayacaktır. Öpmeye kıyamadığı o nazik beden, gence dehen, sırma saçlar, pamuk eller artık toprak olmuş, gül yanağın rengi solmuştur. “Mersiye” şu dörtlükle son bulur:

Feleğin kinesi yerin buldu mu
Gül yanağın reng-i rûyun soldu mu
Acaba çürüdü toprak oldu mu
Opup okşadığım o pamuk eller

Bir çok manzumesinde gozu yaşlı, talihsiz ve zavallı bir baba olarak karşımıza çıkan Recai-zâde Mahmud Ekrem'in (1847-1914) “Ah Nejad”ı da bir babanın evladının ölümünden duyduğu acıyı, o günkü şiir dilinden farklı bir vokabüllerle dahası açıklıkla dile getirir. Şiir, ızdırabın lirizmiyle orulmuştur:

Hasret beni çayır çayır yakarken
Bedenimde buzdan bir el yürüyor
Hayaline çılgın çılgın bakarken
Kapanası gözümü kan bürüyor
Dağda kırdı rast getirsem bir dere
Gozyaşlarım akıtarak çağlarım.
Yollardaki ufak ufak izlere
Senin sanıp bakar bakar ağlarım

Bu ayrılık bana yaman geldi pek

Ruhum hasta, kırık kolum kanadım.
Ya gel bana, ya oraya beni çek.
Gözüm nuru oğulcuğum. Nejad'ım!

Ümit Yaşar Oğuzcan (1926-1984). oğlunun, ciğerparesi Vedat'ın ölümünden duyduğu acıyı, diğer şairlerden farklı duyumsamaz Çünkü yanan yine bir baba dahası bir şair-baba yüreğidir. Oğluna ağlayan yalnızca şair bir baba değildir; anne ve zaman da bu ağıta ıstırak eder:

Güneş doğar, gözüm görmez
Zaman ağlar Vedat diye
Gözlerine uyku girmez
Anan ağlar Vedat diye

Canım ciğerimden taşar
Ayağım ardından koşar
Sensiz Ümit nasıl yaşar
Her an ağlar Vedat diye
Kader bana attı pençe
Dünyam oldu param parça
Düşündükçe var oldukça
Baban ağlar Vedat diye

Oğul Kerem, gencecik yaşta ölür de ağlanmaz mı? Ağlanıp yürekler dağlanmaz mı? Ağlanıp şırler yakılmaz mı, oğul Kerem'in ölümüne. . Alaceddin Ozdenoren, öylesine içli soyler kı şırını, "Kerem Ağıt"ına biz de katılırız elimizde olmadan

Ardımda luçlık dereleri
Onumde varlık gulleri
Ellerim Kerem'in elleri
Uzaktan çocuk haberleri
Dediler ki Kerem ölmüş
Güzellikler deren ölmüş
Canımın bağı oğlum
Kalbimin ağı oğlum
Acımın dağı oğlum
Bir dert kı ağı oğlum
Gokyuzu boydan boya
Huzun ırmağı oğlum
Senin güzelliğinden
Yerler ağmalı oğlum

Oğlunun ölümüne şır yakan şairlerden biri de Refik Durbaş'dır (doğ 1944) "Oğlum Olum" şırında, olum duygusunun şairi ne derece sarstığını görürüz

Tenim kurudu hasretinden
sulara adamıştım senin
sulardan narın bedenini
gozumde yaş kurudu oğul

Göklerin poyrazına
bağışlamıştım senin
ölümünü. benim ecelini
bağrında taş kurudu oğul
Ateşin rahminden çalmıştım
benim ihtiyarlığımı. senin
sevdalara kurban ömrünü
yaşmağında kan kurudu oğul
Vazgeçtim ben ecelimden
sen de gel vazgaç bugün olsun
hayın olımden. zalım ölümden
can evimde can kurudu oğul

Nasıl olursa olsun. ölümün acısı, her yerde, her devirde, her yürekte hemen neredeyse aynı aksülamel bulur. Şiirin burcunda ölümün daha trajik bir boyut kazanacağı muhakkaktır; bir de ölen günahsız çocuklar. gençliğe adım atmaya hazır delikanlılar olunca durum iyice acı bir hâl alır

6- Çocukların derdini, ıztırabını duyuran şiirler

Çocuk, ruzgâr bile dokunsa sararıp solabilen nazik ve hassas bir varlıktır. Narin bir çiçek Çocukluk döneminin her safahatında türlü-çeşitli acılara maruz kalabilirler. olumsuzluklarla yüz yüze gelebilirler Bu yürek acıtan kara hâlleri en iyi gözlemleyip sunan yine şairlerdir

Servet-i Fünûn mektebinin en özgün şairi Cenab Şehabeddin (1870-1934), çocukların ıztırabına duyarsız kalmaz. "Ruya-ı Yetim" manzumesinde. beş-altı yaşlarında, güzel huylu. zülfü zıyalı, gözleri şebnemli, melek yüzlü. annesi ölmüş küçük bir kızın rüyasını anlatır Dalından kopmuş gonca bir çiçeğe benzetilen bu zavallı yavrucak, rüyasında üvey annesinden suslu bir bebek ister. Ama, bu masum isteğin karşılığı, acımasız bir tokattır. (*Yetim* kelimesi. Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar, daha çok, annesi ölmüş çocuklar için kullanılmıştır)

Çocukların ölümüyle birlik. savaşlarda. işgallerde. tabii felaketlerde acı çekmeleri, aç-susuz kalmaları, hastalıklara duçar, yaşamağa naçar olmaları şairlerin yüreğini kanatan, ölümden beter hâllerdir Dünya görüşü. düşüncesi. ideolojisi ne olursa olsun, çocuk söz konusuysa şair yüreği ayrılık-gayrılık taşımaz. Fırtınalı yüreğinin gittiği yere giden Nazım Hikmet (1902-1963), Hiroşima'da suçsuz yere can veren küçük kız çocuğunun dilinden bir yaman acıyı dile getirir ve çocukların ölmemesi için kapı kapı dolaşip imza toplar

Kapıları çalan benim
Kapıları birer birer
Gözünüze görünemem
Göze görünmez ölüler
Hiroşima da öleli,
Oluyor bir on yıl kadar.

Yedi yaşında bir kızım.
 Buyumez olu çocuklar
 Saçlarım tutuştu önce.
 Gözlerim yandı kavruldu
 Bir avuç kül oluverdim.
 Kulum havaya savruldu
 Benim sizden kendim içim
 Hiçbirşey istediğim yok
 Şeker bile yiyemez ki
 Kâat gibi yanan çocuk
 Çalışıyorun kapınızı
 Teyze. amca. bir unza ver
 Çocuklar öldürülmesin
 Şeker de yiyebilsinler

(Kız Çocuğu)

Dünyanın binbir türlü hâli. ölümün binbir durağı vardır. Ölümün çocuklarda konuklamasını istemez şair Edebiyatımızın 'kadife kalpli' (bu ifadeyi, *murhametli ve yumuşak yürekli* anlamında kullanıyorum) şairi Ziya Osman Saba (1910-1957), kaygılıdır. ikirciklidir. Olumun çocuklardan uzak durması için neler düşünür, neler kurar (Patık Yap Kunduracı)

Ama şu dünya hâli, bin türlü kaza, belâ.
 Ama bunca hastalık, gıdasızlık, verem
 Tabutçu, ölçünü büyük tut, büyük !
 Çocukların öldüğünü istemem.

Mehmet Çınarlı, savaşın alıp götürdüğü, depremin yok ettiği, aç-çıplak çocuklara yanar yakılır (Çocuklar)

Savaş alıp götürdüğü, deprem yok ettiği zaman.
 O çaresiz halinizdir beni en fazla ağlatan
 Yunler, pamuklar içinde uşudum çıplaklığımızdan.
 Sızı doymamış görünce yenilmez oldu ekmeğim
 Nerde olursanız olun Çin'de, Yemen'de, Kutup'ta
 Bağrına basmak isterim engelleri unutup da
 Babanız kanlı katılım, ananız düşmanım olsa
 Sızın acı çekmenize benim dayanmaz yüreğim

Hısar şairlerinden Yavuz Bulent Bakiler, eğer çocuklar sokaklarda yarı çıplaksa, bir kimse bir çocuğun kalbini kırmışsa, çocuklar ağlıyorsa, hiçkırıyorsa alıp başını adını bile bilmediği uzak diyarlara gitmek ister Çünkü, çocukların acınası bu hâlleri, onun yüreğinde âdeta onulmaz dertler, tedavisi mümkün olmayan yaralar açar Çocuklar, gece yarılarında uyanıksa masallar bile boynu bukuk kalır Şairimizi, ancak çocukların gözlerinden bahseden şairler/sözler avutabilir Hasılı, çocukların acı çekmesine tahammul edemeyen Bakiler, hiçbir şey yapamamanın suçluluğuyla yüreğini ve gözlerini çocuklara hediye eder

Gökteki yıldızlar kadar sayısız
 Ah yurdumun kimsesiz ve yoksul çocukları
 Anladım farkınız yok koparılmış başaktan!
 Alın bu gözleri benden, alın bu yüreği artık
 Utanıyorum yaşamaktan.

(Sivas'ta Yoksul Çocuklar)

Yüreğinde bütün yetimlerin yüreği sızlayan, her akşam içinde isimsiz, anasız çocuklar ağlayan, salıncaksız, kucaksız bütün çocuklara kacağını dahası kalbini açan Yavuz Bülent, çocuk bahsinde duyarlı bir şairdir.

Metin Önal Mengüsoğlu (doğ 1947), dünyanın en talihsiz insanları olan Filistinli çocuklara yüreğini açar ve onları kalbinde saklar.

Küçük canlarımızı telef etse de
 Düşman
 Ve mahzun bakışlarımız yere
 Binlerce yıldız ekse de
 Su yerine kan aksa da
 Çeşmelerimizden
 Sız yine benim
 Kalbimde
 Saklısınız
 Çocuklar

(Filistinli Çocuklar)

Gökhan Akçiçek de, Halepçeli bir bebeğin hazin ölümünü, yani büyük bir insanlık ayıbını resmeder şiirinde O kadar yaralayıcıdır ki şair, bir belgesel gibi izler, yüreğimize işleriz:

Halepçeli bir bebektim
 Bir sabah,
 Uçaklar geçti üstümüzden
 Kuşlar yerine;
 Beş bin Halepçeliyle birlikte
 Dedemin kucığında
 Kapandı gözlerim.
 Halepçeli bir bebektim
 Dağlarda çığdamlarla
 Uyuyor şimdi yüreğim.

(Halepçeli Bir Bebek)

Ahmet Mercan (doğ 1956), dünyanın dört bir yanında annesine, babasına, bebeğine, oyununa, arkadaşlarına doymadan ölen/öldürülen çocukların acısını duyurur:

Ben anneme, ben bebeğime
 Ben babamın eve dönüşüne doymadan
 Elleri yakanızda ölen çocuğum

(Cevapsız Büyüyen Soru)